BIISINTEKIJÄN KÄSIKIRJA

www.rockway.fi

Biisintekijän käsikirja

Biisinteon edellytykset 2
Biisinteon prosessi 2
Inspiraatio 3
Säveltäminen 3
Sanoittamisen yleisohjeet 6

Biisinteon edellytykset

Jos haluat tehdä omia biisejä, kannattaa sinun viettää laatuaikaa jonkin soittimen kanssa paikassa, jossa saa olla rauhassa. Lauluntekijät käyttävät yleensä soittimia, joilla voi muodostaa sointuja, mutta sinun ei tarvitse olla loistava pianisti tai kitaravirtuoosi pystyäksesi tekemään omia biisejä; kolmella soinnulla saa ihmeitä aikaan. Nykyään monet lauluntekijät tekevät biisinsä ilman perinteisiä, akustisia soittimia erilaisten musiikkiohjelmien avulla omassa kotistudiossaan. Instrumentin, ajan ja sopivien olosuhteiden lisäksi tarvitset vain muistivihkon ja/tai jonkinlaisen nauhurin ideoiden tallentamista varten.

Biisinteon prosessi

Lauluntekijöillä on erilaisia työskentelytapoja. Jotkut tekevät koko ajan muistiinpanoja teksti-ideoista ja äänittävät melodianpätkiä ja sointukulkuja talteen voidakseen myöhemmin kehitellä näiden ideoiden pohjalta valmiita biisejä. Toiset taas haluavat työstää biisin kerralla loppuun. Jotkut kirjoittavat biisejä jaksoittain, toiset jatkuvasti. Jotkut lauluntekijät kirjoittavat biisejä tietyn päivittäisen aikataulun mukaisesti, kun taas toiset odottelevat inspiraatiota. Joku aloittaa sanoista, toinen melodiasta ja kolmas soinnuista. Jotkut lauluntekijät tekevät biisejä myös soittimilla, joita he eivät kunnolla hallitse, koska eri soittimilla tulee erilaisia sävellyksiä ja koska soitin, jota ei kunnolla hallitse saattaa avata täysin uusia ovia ja sattuman tuomia mahdollisuuksia. Usein lauluntekijöillä ei kuitenkaan ole vain yhtä tapaa tehdä biisejä.

Bob Dylan kuvailee biisintekoprosessiaan näin:

”En tiedä miten muut ihmiset laulunsa tekee. Mä teen niitä useilla eri tavoilla. - - Joskus sitä tekee laulun sillä tavalla, että sen parissa vaan jatkaa sinnikkäästi kunnes sen saa valmiiksi. - - Joskus sitä vaan tekee muistiinpanoja jutuista ja myöhemmin kasaa niistä kokonaisuuksia. - - Monet ihmiset kyselee ”tuleeko ensin melodia vai sanat”? Olen funtsinu tota. Useimmiten sanat ja melodia tulee samalla kertaa, tavallisesti ensimmäisen rivin kanssa. - - tiedän, että monet tekee

tekstiä kertosäkeistä ja biisin nimistä. Ne keksii rivin, jossa tiivistyy koko juttu, ja sitten niiden on mentävä takasinpäin ja pohdittava miten täyttää loput. - - Joo, monesti päässäni alkaa soida riffejä ja mä siirrän ne kitaralle tai pianolle. Monesti mä herään jonkun riffin kanssa tai se tulee mulle päivän aikana. Pyrin saamaan sen talteen ja siitä lähtee sitten rivit syntymään. Tai se voi lähtee alulle millä tahansa instrumentilla, jota osaan soittaa. Sähkökitara on eri juttu kun akustinen kitara. Banjotyyli on tosi hyvä, banjon kanssa pystyy tekeen hyviä biisejä. - - Sitten on nää kaikki teknologiset instrumentit, nää pienet kosketinsysteemit. Niistä saa kaikenlaisia ääniä." (Flanagan, 1995)

Inspiraatio

Luova työ lähtee inspiraatiosta. Inspiraatio voi iskeä yllättäen missä ja milloin vaan, mutta sitä voi myös aktiivisesti hakea. Monesti inspiraatio on niin voimakas, että sen vallassa oleva ihminen menettää ajan tajun ja myös esim. nälän tunne häviää. Tämä onkin hyvä, koska inspiraation tilaan ei välttämättä voi saunan, syönnin ja leffan jälkeen palata.

Monet lauluntekijät ovat sitä mieltä, että he eivät itse kirjoita laulujaan, vaan ideat leijuvat jossain, josta he pystyvät ne inspiraation vallassa nappaamaan; laulut tulevat heidän kauttaan ja kirjoittavat itse itsensä, ikään kuin lauluntekijät olisivat vain radiovastaanottimia valmiille ideoille. Toiset lauluntekijät taas ovat sitä mieltä, että laulut syntyvät omista kokemuksista, eikä lauluntekoon liity mitään mysteeriä.

Bono (U2 –yhtyeen laulaja) esittää asian näin:

"Usein mä oon sanonu, että musta tuntuu niinku laulut olis jo valmiita. Mutta meidän laulut on mun mielestä niin inhimillisiä, että olis röyhkeetä väittää niiden olleen ilmaan kirjoitettuja." (Flanagan, 1995)

Inspiraation aikana saat tehtyä laulusi raakaversion. Tämä on kaikkein tärkein vaihe, mutta suurin osa työtä on vielä edessä. Laulu tulee valmiiksi vasta työstämällä sitä yhä uudestaan ja uudestaan, kunnes kaikki osaset ovat paikallaan.

Sting kuvailee inspiraation jälkeistä työvaihetta näin:

"Mä vaan imen asioita itseeni. Mutta kenties joku lause tulee mieleeni tai kuulen jonkin fraasin ja kirjoitan sen muistiin. Se on inspiraatiota ja se voi tulla mistä vaan, milloin vaan. Jostain kirjasta tai elokuvasta tai elämisestä. Mä otan muistikirjan mukaani joka paikkaan. Myöhemmin kerään muistiinpanoni ja ryhdyn töihin. Sitten onkin kyse enemmän ammattitaidosta. - - Kun istun näiden palasten äärellä ja sovittelen niitä yhteen, niin se on yhdeksästä-viiteen –duuni, siinä käytetään riimisanakirjaa ja siinä pitää löytää kolmas säe toiseen säkeistöön, siinä valuu hiki. Se on kovaa työtä." (Flanagan, 1995)

Säveltäminen

Biisin osat

Pop-biisi pitää yleensä sisällään ainakin säkeistön ja kertosäkeen. Säkeistössä luodaan biisin tunnelma ja kerrotaan biisin tarinaa, kun taas kertosäkeessä biisin idea kiteytetään johonkin tarttuvaan hokemaan. Äärimmilleen tämä erottelu on viety rapissä.

Monesti biisissä on myös alkusoitto (intro), välisoitto, loppusoitto (outro), esikertosäe (bridge), väliosa ja soolo. Intro, välisoitto ja outro ovat yleensä sama lyhyt instrumentaalipätkä, joka toistetaan biisin alussa ja jokaisen kertosäkeen jälkeen. Joskus biisissä on vain intro tai outro, tällöin se voi olla myös laulettu. Väliosan pitäisi tuoda biisiin jotain uutta parin säkeistön ja kertosäkeen jälkeen. Säkeistön ja kertosäkeen välissä on monesti ns. bridge eli esikertosäe, joka valmistaa tietä varsinaiselle kertosäkeelle. Jos biisissä on soolo, se soitetaan yleensä säkeistön tai kertosäkeen sointukierron päälle.

Biisin rakenne

Kaikella taiteella on joku muoto. Säkeistö, kertosäe, alku-, väli- ja loppusoitto, väliosa, bridge ja soolo voidaan laittaa lukemattomaan eri järjestykseen, mutta pop/rock -biisin yleisin rakenne on seuraava:
intro-A(-A-)B-(välisoitto)A-B-C-B-B-(outro)
A = säkeistö, B = kertosäe, C = väliosa

Jos C-osan paikalle laitetaan soolo tai säkeistö, väli- tai loppusoitto jätetään tarvittaessa pois ja ennen kertosäkeitä lisätään tarvittaessa bridge, saadaan runko, jonka varaan todella moni biisi rakentuu.

Biisin eri osien tehtävät

Biisin eri osilla on oma luonteensa. Vaikka monet hienot pop-biisit ovat alusta loppuun todella melodisia, ei säkeistön laulumelodian tarvitse välttämättä olla yhtä tarttuva kuin kertosäkeen. Säkeistö voi siis perustua enemmän sointukierron tuoman vahvan tunnelman ja tarinan kerronnan, kuin melodian varaan.

Kertosäkeessä olisi hyvä olla suurempi lataus kuin säkeistössä. Hyviä keinoja saada kertsi ns. lähtemään säkeistön jälkeen on säveltää sen laulumelodia ylemmäs kuin säkeistön laulumelodia ja vaihtaa kertosäkeen sointuja tiheämmin tai harvemmin kuin säkeistön sointuja.

Väliosa on usein sävellyksellisesti koko biisin persoonallisin ja kunnianhimoisin osa.

Biitti

Erityyppisellä musiikilla on erilaisia käyttötarkoituksia. Hitaassa rakkauslaulussa kaunis melodia on tärkeämpi kuin vetävä rytmi, kun taas esim. disko-, tekno- tai house -biisin päätarkoitus on saada kuulija tanssimaan. Monet artistit, yhtyeet ja tuottajat tekevätkin ensin hyvän biitin ja lisäävät sen päälle melodisia elementtejä. Osataksesi tehdä hienoja biittejä, sinun olisi hyvä hahmottaa seuraavat käsitteet: aika-arvo (esim. neljäsosanuotti ja kahdeksasosanuotti), tahtilaji ja tempo.

Sointukierto

Laulunteko on helppo aloittaa sointukierron tekemisestä. Sointukierto tarkoittaa peräkkäisten sointujen kokonaisuutta, jota yleensä toistetaan esim. neljä tai kahdeksan kertaa kussakin laulun osassa. Sointukierto on helppo tehdä ja se määrittää kappaleen tunnelman tehokkaasti. Vaikka monet hienot biisit (esim. Stand By Me ja With Or Without You) kierrättävät samaa sointukiertoa säkeistössä ja kertosäkeessä, on biisin eri osissa yleensä eri sointukierto. Voit

tehdä omia sointukiertoja heti kun osaat muodostaa kolmisointuja kosketinsoittimilla tai kitaralla.

Melodia ja sanoittaminen

Jotkut lauluntekijät tekevät sanat ennen melodiaa, toiset taas melodian ennen sanoja. Monet tekevät sanoitusta ja melodiaa samanaikaisesti. Valmiin sanoituksen säveltäminen on helpompaa, kuin valmiin melodian sanoittaminen, koska valmis laulumelodia asettaa tekstille rytmisesti tiukat rajat. On todella haastavaa kertoa laulun juoni määrätyn pituisia, toistensa kanssa sointuvia sanoja käyttäen ja samalla pitää sanoitus luonnollisen kuuloisena. Melodian ja sanoituksen valmistuessa voidaan myös sointukulkua varioida.

Hyvä melodia etenee asteikkoa pitkin ylös- tai alaspäin ilman liikoja hyppyjä. Mikäli melodia hyppää, se hyppää yleensä kolmisoinnun säveleltä toiselle. Laulumelodia on luontevinta tehdä laulaen, mutta hyvään lopputulokseen voidaan päästä millä soittimella tahansa. Jos haluat tehdä melodian kosketinsoittimilla tai kitaralla, sinun kannattaa opetella soittamaan duuri-, molli- ja pentatoninen asteikko.

Riffi

Riffi on yhdellä tai useammalla instrumentilla soitettu lyhyt, iskevä melodianpätkä. Riffi voi toimia myös säestyksenä säkeistössä ja/tai kertosäkeessä, mutta usein riffin päällä ei ole laulumelodiaa. Monet hittibiisit on rakennettu hyvän riffin varaan ja hyvät riffit puolestaan rakentuvat yleensä joko duuri-, molli- tai pentatoniselle asteikolle.

Soundi

Voit aloittaa oman biisin teon myös etsimällä ja/tai rakentamalla jonkin mielenkiintoisen soundin tai soundimaailman, jonka päälle lähdet sitten ideoimaan tarkemmin erilaisia melodisia ja rytmisiä elementtejä.

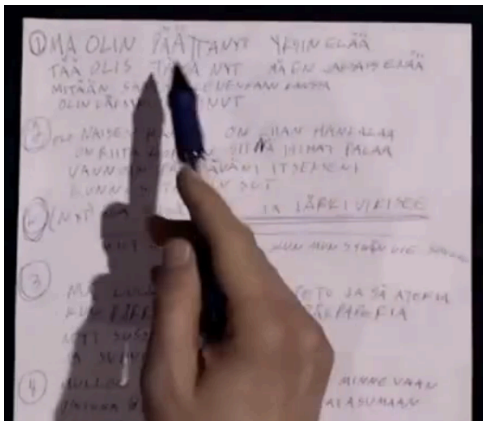

Sanoittamisen yleisohjeet

Ideasta raakamateriaalia

Aivan ensimmäiseksi tarvitset laulunaiheen. Kun tiedät mistä laulusi kertoo voit alkaa työstää sanoituksesi raakaversiota. Sanoituksen raakamateriaali voi olla esim. yksittäisiä sanoja, kommentteja, historiallisia tapahtumia, tunteita, vaistoja, unelmia tai huomioita, jotka liittyvät laulun ideaan. Sanoituksen raakaversio syntyy yleensä voimakkaan inspiraation aikana. Inspiraation iskiessä ei saa olla liian kriittinen, vaan kaikki ideat kannattaa kirjoittaa muistiin. Kun inspiraatio hyytyy ja sanoituksen raakaversio on valmis, kannattaa teksti jättää hautumaan.

Raakamateriaalista lyriikkaa

Kun otat sanoituksen uudestaan työn alle, ohjaa ideointia tietoisesti johonkin suuntaan, jotta sanoituksesta tulisi looginen kokonaisuus. Valitse parhaat ideat raakamateriaalin joukosta, muodosta niiden pohjalta käyttökelpoisia säkeitä ja yritä etsiä tekemiesi säkeiden viimeisten sanojen kanssa rimmaavia sanoja. Voit myös muuttaa lauserakennetta tai etsiä vaihtoehtoisia tapoja sanoa sama asia, jos hyviä riimejä ei ala löytyä. Mieti käyttökelpoisia kielikuvia ja tee ensimmäinen säkeistö ja kertosäe valmiiksi. Säkeistöjen melodia on yleensä lähes identtinen, joten jokaisen säkeistön on mentävä tavutukseltaan suurin piirtein saman rytmikaavan mukaan.

Lyriikasta hyvää lyriikkaa

Sanoitusta kannattaa hioa vielä pitkään senkin jälkeen, kun olet saanut ensimmäisen version valmiiksi. Joskus laulu voi tulla kerralla valmiiksi, mutta yleensä lauluntekoon laitetusta ajasta 10 prosenttia menee ideointiin ja 90 prosenttia raakaan työhön. Hyvät sanoitukset on kirjoitettu useaan kertaan uudelleen.